

Vindkraftutbygging i Finnmark

En studie av medvirkningsprosessene med reindriften

Ingrid H. Fredriksen, Arealplanlegger. Ingrid.h.fredriksen@gmail.com

Engelsk tittel

Wind power development in Finnmark. A study of the participation processes with the reindeer herders.

Sammendrag

Denne studien undersøker holdninger, barrierer og løsninger for en bedre medvirkningsprosess med reindriften i vindkraftprosesser. Studien er basert på en casestudie i Finnmark, hvor jeg har sammenfattet forskjellige vindkraftprosesser og sett på likheter og forskjeller i medvirkningsprosessen med reindriften. De empiriske dataene er basert på feltarbeid i 2019 der jeg samlet inn data fra 12 intervjuer med forskjellige interessenter, deltakerobservasjoner, observasjon på høringsmøte og andre relevante møter.

Casestudien peker på typiske hindre for medvirkning. Ulike rasjonaliteter mellom vindkraftselskapene og de samiske reindriftsutøverne er til hinder for gode medvirkningsprosesser hvis ikke begge rasjonalitetene blir legitimert i tilstrekkelig grad. De ulike rasjonelle forståelsene fører til en konflikt i produksjonen av kunnskap i konsekvensutredningen, fordi det er vindkraftselskapene som er ansvarlig for å kjøpe kunnskapen innenfor de rammene som er satt av lovverket. Studien viser også at tid, geografi og kunnskap om prosessgangen til vindkraftprosessen setter de samiske reindriftsutøverne i en asymmetrisk posisjon i medvirkningsprosessen med vindkraftselskapet.

En av løsningene for en bedre medvirkningsprosess kan være å rette søkelyset på de ulike rasjonelle forståelsene, og gi mer rom for den samiske reindriften rasjonaliteter i produksjonen av kunnskap. For å få til en rettferdig kunnskapsproduksjon er det et behov for ekstra ressurser i form av konsulenttenester eller rådgivere, som kan delta i kunnskapsproduksjonen på vegne av reindriften. Det bør i tillegg eksistere et solid offentlig kunnskapsgrunnlag om den kulturelle, økonomiske og økologiske bærekraften i reindriften, der fokuset på den kulturelle bærekraften bør vektlegges i større grad.

Abstract

This study investigates the opinions, obstacles and solutions for a better participation process with reindeer husbandry in wind power processes. The study is based on a case study in Finnmark, where I have compared different wind power processes to reveal similarities and differences in the participation processes with the reindeer herders. The empirical data is based on fieldwork in 2019 where I collected data from 12 interviews with various stakeholders, participant observations, observations at consultation meetings and other relevant meetings.

The case study points out some main obstacles when it comes to contested rationalities between the wind power companies and the Sami reindeer herders. The contested rationalities lead to a conflict in the production of knowledge in the environmental impact assessment because it is the wind power companies that buy the knowledge that is defined by the legal regulations. The study also shows that time, geography, and procedural knowledge about the planning process put the Sami reindeer herders in an asymmetrical position in the participation process.

One of the solutions for a better participation process could be to focus more on the contested rationalities and give more room for the Sami reindeer herders rationalities in the production of knowledge. To do that there is a need for extra resources in the form of consultants or advisors that could participate in the knowledge production on behalf of the reindeer herders. First and foremost, there should be a solid knowledge base on the cultural, economic, and ecological sustainability in the reindeer herding, with more emphasis on cultural sustainability. This might lead to avoiding the most conflicting land disturbance in Sami reindeer herders' lands.

Keywords

wind power planning, reindeer herding, participation, knowledge production, contested rationalities

Innledning

«*Reinen min spiser ikke penger*» fikk jeg som svar da jeg stilte en reineier spørsmålet om hva han hadde sagt til vindkraftselskapet han hadde vært i dialog med. Jeg hadde pause fra feltarbeidet til masteroppgaven min og hadde satt av et par dager for å gå over Finnmarksvidda med en venninne, da vi kom i prat med en reineier som viste seg å ha erfaring med vindkraftplaner i eget reinbeiteområde. Kommentaren var selvsagt, men fikk meg likevel til å tenke på at det som reinen (*Rangifer tarandus tarandus*) spiser, har den spist i tusenvis av år. Det er få næringer som er like bærekraftige som reindrifta. For reinen spiser ikke penger, men lav og andre beiteplanter, på naturområder som ikke egner seg for å dyrke annen mat. Den har klart seg på vidda i flere tusen år og reindrifta regnes som det samiske folks viktigste kulturbærer og språkbærer.

Denne artikkelen er skrevet på bakgrunn av funnene fra masteroppgaven jeg skrev i 2019/2020 (Fredriksen 2020) samt som deltaker på konferansen om vindkraft og reindrift i Tromsø den 15.10.19 med en påfølgende workshop med forskere, reineiere og forvaltning.

Fokuset for denne teksten er å beskrive og diskutere hvordan reindrifta opplever medvirkningsprosessen med vindkraftutbyggere og myndigheter. Hvordan kan mulighetsrommet i planleggingen og maktdynamikker i planprosessen være til hinder for en rettferdig, effektiv og legitim prosess? Bør noe gjøres? I så fall hva?

Masteroppgaven er basert på en casestudie i Finnmark fylke (nå en del av Troms og Finnmark fylke) hvor det har vært flere vindkraftsøknader i reindriftas beiteområder. I casestudien sammenfattet jeg forskjellige vindkraftprosesser og diskuterte hovedtrekkene i prosessene, samt hvordan likheter og forskjeller i medvirkningen ble preget av konteksten til prosjektet.

Metode

Metodene som er brukt for å samle inn data er semistrukturerte- og ustrukturerte intervju med 12 informanter, deltagende observasjon, befaringer på utbygde eller planlagte vindkraft lokasjoner i Finnmark, feltsamtaler og deltagelse på møter og konferanser (Fredriksen, 2020, s 58.). Informantene besto av to vindkraftselskaper som opererer i Finnmark, tre distriktsledere og to sekretærer fra fem ulike reinbeitedistrikt i Finnmark, en representant fra NVE, FeFo, og Protect Sapmi, samt to representanter fra Sametinget, både politisk og administrativt (Fredriksen 2020, s. 56).

Våren og høsten 2019 ble jeg med en reindriftsfamilie på vårflytting og høstflytting av reinen, som har sommerbeite på en av øyene i Vest- Finnmark. Bilde 1 under viser siste delen av flyttingen ned mot havet. Praksisen i reindrifta var nødvendig for å ha kunnskap om hvordan det daglige arbeidet i reindrifta fungerer, og bidro til å forstå interessekonflikten i vindkraftsakene jeg undersøkte. Praksisen gjorde det også enklere å forstå det kulturelle aspektet av hva reindrifta betyr for den samiske kulturen. Jeg har siden flyttet til Finnmark, der jeg jobber som arealplanlegger.

Bilde 1. Tatt av forfatter under vårflyttingen 2019.

Behovet for et fleksibelt kunnskapsgrunnlag i den offentlige forvaltningen av reindriftsområder

Noe av det som kom frem i både intervjuer og under seminaret om reindrift og vindkraft den 15. oktober i 2019 i Tromsø, var viktigheten av gode kart og distriktsplaner for reindriften. Forvaltningen og utbyggere kan lettere ta gode avgjørelser på hvilke områder som er viktige for reindriften å beholde hvis kart og distriktsplaner gir korrekt informasjon om reindriften bruk av arealene. Det samiske uttrykket «Jahki ii leat jagi vielja» betyr på norsk at «Det ene året er ikke det andre årets bror». I dette uttrykket ligger det en bevissthet om at det er store årvisse forandringer i naturen. På grunn av klimaendringer blir de økologiske faktorene mer uforutsigbare, og både snøforhold, snøtype, snødybde og isforhold kan variere i stor grad fra år til år. Reinnæringa snakker ikke om hvor godt et beite er, men hvor god tilgangen på beite er. Ordet «guohtun» ble forklart for meg under feltarbeidet og blir brukt for å beskrive tilgangen på beite. Ordet blir brukt som et nyttig begrep på vinteren da snøforholdene i stor grad varierer, noe som har stor betydning for graden av «guohtun». Med bakgrunn i dette kan man forstå at reinnæringa har behov for fleksibilitet.

Det er ikke kun de økologiske og klimatiske faktorene som gir behov for fleksibilitet. Samspillet mellom ulike siidaer spiller også en viktig rolle for hvordan bruken av reinbeitedistriktets arealer varierer fra år til år. Ettersom reindriften i Finnmark er kompleks, betyr det også at samspillet mellom de ulike siidaene og nabo-distriktene strategisk må spille på lag med de økologiske og klimatiske forholdene. Da jeg var med på reinflytting både våren og høsten 2019 fikk jeg erfare dette samspillet ved flere anledninger. Når vi skulle flytte reinen måtte vi først og fremst passe på hvor «guohtun» var best. På vårflyttingen måtte vi også vurdere hvilke vann vi kunne kjøre over eller ikke på grunn av usikker is. Like viktig var det at flyttingen ble samkjørt med andre reinflokker, og at man planla flyttingen riktig, slik at man var på riktig sted til riktig tid i forhold til andre flokker, pramming med båten og henting av dyr med slaktebil. Disse faktorene kan føre til at man må endre litt på flytteleiene og oppsamlingsplassene fra år til år. Med så mange faktorer som skal fungere i lag blir det vanskelig å forutsi helt hvilke områder reindriften har mest behov for nå og i årene framover.

Landbruksdirektoratet jobber nå med å få reindriften til å aktivt oppdatere reindriftskartene selv, via en dynamisk karttjeneste, etter at det ble vedtatt i en næringspolitisk melding om en samlet politikk for reindriften i Norge (Meld. st. 32, (2016-2017) s. 55). Det kan bli interessant å se om dynamiske kart kan være til hjelp for den offentlige forvaltningen i arealplansaker med reindriften.

Å ha gode planleggingskart og nødvendige grunnlagsdata er viktig for legitimiteten til reindriften. I tillegg til reindriftskart, er reindriften også pålagt å utarbeide distriktsplaner som skal beskrive reindriften og bruken av området som distriktene oppholder seg i. Gode distriktsplaner kan ifølge Fylkesmannen (nå Statsforvalteren) (2019) bidra til en mer effektiv søknadsprosess i vindkraftprosjekter, men for reindriften er de tidkrevende å lage (informant ved Fylkesmannen, i Fredriksen 2020). Selv om planene er ment for å sikre en mer legitim og effektiv prosess, bør man også stille spørsmål rundt hvem som vinner på å ha oppdaterte distriktsplaner som angir arealbruken til reindriften, og hvilket formål distriktsplanene skal tjene i arealplanleggingen.

Reindriftskonsekvensutredninger i vindkraftsøknader

Felles for alle jeg har intervjuet i reindriften samt representanter på politisk nivå i Sametinget, er at de vurderer den tradisjonelle kunnskapen i reindriften til å være lite vektlagt i reindriftsrapportene knyttet til konsekvensutredningene i vindkraftsøknader. NVE viser til utfordringen med dette i sin rapport «Reindrift og annen samisk utmarksbruk» (Berg 2018), og anbefaler vindkraftselskapene at «... samarbeid med næringen må vektlegges. På denne måten vil man få bedre forutsetninger for å møte alle partenes interesser og sikre best mulige prosesser der både vitenskapelig og erfaringsbasert kunnskap legges til grunn» (Berg 2018). Det er utreder og plankonsulenten til vindkraftselskapet som skal ha ansvaret for å sørge for at reindriftsrapporten blir god nok. Reineiere kan i denne prosessen komme med innspill til utredningsprogrammet for rapporten, men innspillene fra reinnæringa må ikke nødvendigvis tas til følge. Det er NVEs ansvar å avgjøre hvorvidt reindriftsrapporten tilfredsstiller kravene. NVE har uttalt at det er vanlig at reindriften påpeker mangler med rapportene som sendes inn til NVE og at nye rapporter eller tilleggsutredninger er vanlig (Berg 2018, intervju med NVE, i Fredriksen 2020).

NVE sa under et av intervjuene at de har tiltro til at vindkraftnæringen bestiller objektiv kunnskap. Vindkraftselskapet sa i intervjuet at de har tiltro til at selskapet som de bestiller kunnskapen fra, besitter den objektive kunnskapen. Problemet oppstår når reinnæringa ikke anerkjenner kunnskapen som vindkraftselskapet har kjøpt. Hvilke syn skal da NVE ta hensyn til i vurderingen av konsekvensutredningen?

Det er en utfordring at konsesjonssystemet ikke tillater eller anerkjenner motstridende kunnskapssyn i tilstrekkelig grad. Ved en gjennomlesing av konsekvensutredninger for ulike vindkraftprosjekt som har vært konsesjonssøkt i Finnmark kan det argumenteres for at kunnskapen som produseres om reindrift i konsekvensutredningene har hatt en overvekt av biologisk kunnskap om vindkraftens påvirkning på reinens trekkmonster, mens kunnskap om kultur og økonomi i reindriften ikke har vært vurdert i like stor grad i konsekvensutredningsrapportene. Dette påvirker makt-dynamikken og mulighetsrommet for medvirkning.

Reindriftenes ressurser i form av kompetanse, tid, penger, språk og geografi

Om høringsprosessen foregår i en tid der reindriften er travel, vil det for et distrikt som ikke har en leder eller en sekretær som jobber utenom den daglige reindriften, være vanskelig å levere høringsuttalelser til rett tid. Bilde 2 under viser en campingvogn som fraktes på meier under vårflyttingen jeg var med på i 2019.

Dette er en vanlig boform når reineieren flytter med reinen, og grunnet trange boforhold, lange dager og til tider dårlig dekning er det under flytting svært vanskelig å bruke tid på høringsuttalelser og annet medvirkningsarbeid i planprosesser.

Bilde 2. Tatt av forfatter under vårflyttingen 2019.

Flere av informantene fra reinbeitedistriktene jeg har snakket med, sa at de i tillegg til medvirkning i vindkraftprosessene også må forholde seg til og medvirke i planprosesser knyttet til veiutbygging, hytteutbygging og annen type næringsvirksomhet. Prosessgangen i de ulike sakene er ofte ulike ettersom tiltakene forholder seg til ulike lovverk og myndigheter. Å holde seg informert til enhver tid, samt vite hvilke rettigheter og forventninger som stilles til distriktet som rettighetshaver og aktør i disse prosessene, omtales som svært utfordrende for flere av distriktene jeg har snakket med. En ekstra utfordring er det for de mindre distriktene som ikke har en sekretær (intervjuer og praksis med reindriften, i Fredriksen 2020).

Både kompetanse, tid, penger, språk og geografi er utfordringer reinnæringen møter i medvirkningsprosessen. Disse faktorene gjør det også utfordrende for vindkraftselskapene å legge til rette for gode medvirkningsprosesser. Å få til en god medvirkning har ifølge vindkraftselskapene vært lettere i områder hvor det er få siidaer og siidaandeler i reinbeitedistriktet, enn i større reinbeitedistrikt der det er mange siidaer. Det blir ifølge vindkraftselskapene lettere å få til en god dialog om vindkraftplanene berører få siidaer. På en annen side hevder vindkraftnæringa at dialogen og prosessen er mest effektiv i de områdene der det er ansatt en sekretær (intervju med vindkraftselskap, i Fredriksen 2020). Det er kun de største distriktene (med mange siidaer) som har tilgang på sekretær (intervju med representant fra reinnæringa, i Fredriksen 2020).

Produksjonen av kunnskap i planprosessen

Pløger (2004) og Mouffe (1999) argumenterer for at et sentralt element i planlegging med strid og uenighet, er hvordan man forstår kunnskapsgrunnlaget i planleggingen. Hvem er det som får komme med kunnskap, hvordan tolkes kunnskapen og hvordan blir den brukt?

Først og fremst har vindkraftutbyggeren fått tildelt planleggingsansvaret understøttet av veiledere og forskrifter satt av NVE. Allerede i begynnelsen av prosjektfasen er vindkraftselskapet i en posisjon der de får fastsette målet for kunnskapsproduksjonen, mens staten skal veilede til en god prosess og vurdere kostnadene av planen opp mot nytten.

Flere forskere har tatt til orde for at det er behov for en samproduksjon av kunnskap mellom reindriften og utreder i planer som skal utrede konsekvenser av arealinngrep i reinbeiteområder (Sandström 2015, Bjørklund 2016). Utredningskriteriene for reindriften i konsekvensutredninger setter ifølge Bjørklund (2016) for mye oppmerksomhet på utredninger gjennom teknisk ekspertise på de naturfaglige og biologiske konsekvensene for reindriften. Flere teoretiske utredninger med utgangspunkt i empiriske studier viser at ulike virkelighetsforståelser i reindriften og hos utbygger eller myndigheter har ført til konflikt i planprosesser eller forvaltningen av reindriften (Johnsen 2016 a; b, Nygaard 2016, Bjørklund 2016, Vistnes mfl. 2004). En måte utbyggeren kan skape en større sosial aksept for utbyggingen er ved å utvide konsekvensutredningskriteriene til også å inneholde forskning på de samfunnsmessige og økonomiske konsekvensene av prosjektet (Nygaard 2016).

Likevel er det flere utfordringer med en slik prosess. For det første er det ressurskrevende for reindriften å delta, og for det andre har reindriften noen ganger helt ulikt syn enn utrederen, på hvilke negative effekter vindkraftverket vil ha for reindriften. Med ressurskrevende mener jeg at reineieren må sette av tid til å delta, noe som er utfordrende for en reindriftsutøver som opererer på naturens premisser, og derfor kan ha vanskeligheter med å komme fra oppgaver i reindriften enkelte deler av året. Språklige utfordringer er også et sentralt element. I intervju med en av distriktslederne for et av reinbeitedistriktene, samt i intervju med Protect Sapmi, ble det argumentert for at enkelte reieierne synes det er vanskelig å forklare sin egen drift fullt ut, uten å bruke samisk. En annen distriktsleder uttrykte i intervjuet at det til tider kunne være vanskelig å forstå saksprosessen i vindkraftprosesser, særlig når kommunikasjonen foregikk på norsk.

Både reiseutgifter, møtekostnader og tolk er kostnader NVE sier at vindkraftutbygger skal dekke, men hvordan dette beregnes finnes det ingen klare bestemmelser på (Fredriksen 2020). Hvis reieieren har begrenset tid, og liten interesse av å sette av tid til å delta, og vindkraftnæringen heller ikke ser det formålstjenlig å bruke mer ressurser på kommunikasjonen enn det som er pålagt og nødvendig, kan dette bidra til at kunnskapen om konsekvensene for reindriften kan bli noe knapp.

Både NVE, et av vindkraftselskapene og to av informantene i reindriften viste til at det har vært tilfeller der reindriften har hatt mistillit til konsekvensutredningene om reindrift gjort i forbindelse med vindkraftkonsesjoner (intervju, NVE, Vindkraftselskap, Reinbeitedistrikt, i Fredriksen 2020). Informanten fra Protect Sapmi viste til at det har vært tilfeller der både de og reindriften har ment at reindriftrapporten til konsekvensutredningen i vindkraftsaker har vært mangelfull. Dette har ført til at reindriften i enkelte tilfeller har bestilt sin egen utredning for å bringe mer kunnskap inn i prosessen, for deretter å argumentere for at utbygger skal betale for den (intervju, Protect Sapmi, i Fredriksen 2020). Det har også vært tilfelle at reindriften har klaget på for dårlig utredning, som har ført til at NVE ber om oppdatert kunnskapsgrunnlag fra vindkraftselskapet (intervju, NVE, i Fredriksen 2020). Gjennom mine intervjuer har jeg blitt fortalt at det har vært tilfeller der reindriften bevisst har latt være å medvirke og at NVE ser på dette som et problem, men samtidig kan de heller ikke kreve at reindriften skal medvirke i planene til vindkraftnæringen. Et bedre tiltak kunne kanskje vært å sette enda strengere krav fra NVE om hva som skal med i utredningene.

Er konsensus mellom reindriften og vindkraftutbyggingen mulig?

Som diskusjonen ovenfor viser, står reindriften i en asymmetrisk posisjon i medvirkningsprosessen og kunnskapsproduksjonen i planprosessen med vindkraftselskapet. Reindriften medvirkning i vindkraftprosessene oppleves som et tidskonsumerende merarbeid for distriktet, som i verste fall vil kunne svekke reindriften økonomiske, økologiske eller kulturelle bærekraft. I beste fall vil et positivt vedtak om vindkraftutbygging kunne kompenseres med en økonomisk erstatning for tap av arealer og bestanddel i reinflokket. Vindkraftselskapene risikerer også å tape noe i medvirkningsprosessene med reindriften, i form av å måtte betale for og utarbeide nye konsekvensutredninger, utbetaling av erstatning og møtekostnader for å sikre et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag gjennom medvirkning med reindriften. Et enda større tap for vindkraftselskapet blir det hvis vindkraftselskapet etter en lang prosess ikke får konsesjon. Det er en risiko som vindkraftselskapet må ta, da det er de som er planaktøren i prosessen.

En strategi som har blitt benyttet for å oppnå konsensus i vindkraftprosessene har vært å etterspørre og innhente mer kunnskap om hvilke negative virkninger vindkraft har på reinen (Dalen & Villaruel 2018). Noe som har blitt gjort av både reieneiere og Sametinget er at kunnskapen som innhentes ikke oppleves som legitim blant reindriften. Her vil jeg argumentere for at vindkraftutbyggeren har hatt makt til å produsere kunnskap, som igjen har bidratt til å ha makt over hvilken kunnskap som skal vurderes av NVE i konsekvensutredningen. Det har vært ulik praksis rundt reindriften involvering i kunnskapsinnhenting og det har vært ulik praksis rundt hvem som skal betale for en ny kunnskapsvurdering om den første vurderingen ikke opplevdes legitim for reindriften, og reieneieren selv går til aksjon og bestiller sin egen rapport. Konflikt blir sett på som en tidskonsumerende forhindring og noe som kompliserer en vurdering av planene i et kost-nytte-perspektiv (Pløger 2016).

Denne studien peker på at reindrifteninteresser og vindkraftinteresser kan oppfattes som iboende konfliktfylte, og at det sjelden vil være muligheter for å komme til full enighet når det gjelder etablering av vindkraft i reindriftenområder. Jeg vil derfor argumentere for at det er myndighetenes oppgave å legge til rette for at partene i konflikten ikke opptrer i et fiendskap, men som legitime motparter. Målet for medvirkningsprosessene mellom vindkraftselskapene og reindriften bør derfor være å legge til rette for at de ulike rasjonalitetene får likt spillerom i medvirkningsprosessen. I denne sammenhengen er sitatet fra Bjørnstjerne Bjørnson passende: «Fred er ei det beste, men at man noget vil» (Bjørnson 1870).

Mouffe (2005, s. 52) poengterer at konsensus kan oppnås, men må bli ledsaget av meningsforskjeller, og at denne konsensusen baserer seg på at man finner en samlet symbolsk plass blant motstanderne, der motstanderne blir sett på som «legitimerte fiender». For å finne en samlet symbolsk plass mellom reindriften og vindkraftutbyggere trengs det tillitsbygging over tid, da reindriften over en lang periode har kjempet mot staten for sine rettigheter til land, vann og kulturutøvelse (Minde 2005). For at vindkraftselskapene skal anerkjenne reindriften som en legitim motpart trengs det også en reell forståelse av reindriften betydning for natur, kultur og lokal sysselsetting. Myndighetene kan legge til rette for en legitimering av de ulike rasjonelle forståelsene i medvirkningsprosesser, ved å utjevne det asymmetriske mulighetsrommet mellom reindriften og vindkraftselskapet. utfordringer knyttet til tid, geografi og kunnskap om saksgang i planprosesser kan løses ved å gi reindriften tilbud om gratis rådgivning eller

---

konsulentttjenester, når utbygging blir foreslått i områder der reindrifta har opparbeidet seg rettigheter gjennom alder tids bruk.

Jeg vil videre argumentere for at det bør legges større vekt på den kulturelle bærekraften i reindrifta enn det planprosessene gjør i dag. Å inkludere forskning på dette i konsekvensutredningen, vil få fram et mer helhetlig bilde av hvilke konsekvenser utbygging i reindriftsområder kan få for reindrifta og den samiske kulturen. Det er etter min mening viktig at vindkraftselskapet betaler for en utreder som besitter også den kulturelle og økonomiske kunnskapen om reindrift, og at det ikke hovedsakelig blir opp til reineierne selv å bidra aktivt med sin tradisjonelle kunnskap inn i prosessene, da dette er tidskonsumerende.

Sist, men ikke minst mener jeg at kunnskapsgrunnlaget som eksisterer før en vindkraftplan trer i kraft, bør oppdateres. Det trengs en helhetlig kunnskap om den kulturelle, økonomiske og økologiske bærekraften i reindriften, der også fokuset på den kulturelle bærekraften vektlegges. Som planaktør og planforvalter, bør en forståelse av den kulturelle siden av reindrifta være tilfredsstillende for å kunne gjøre gode faglige vurderinger i en konsesjonsprosess. Dette kan føre til at man unngår de mest konfliktfylte arealinngrepene i samiske reindriftsområder.

Referanser

- Berg, M. (2018) Nasjonal ramme for vindkraft: Temarapport om reindrift og annen samisk utmarksbruk. Rapport nr. 58. Tilgjengelig fra: <http://webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/201903419/2731444> (Hentet 17. september 2019).
- Bjørklund, I. (2016). Fra formynder til forhandler: om inngrep, konsekvensanalyser og 'balansert sameksistens'. Samisk reindrift, norske myter. Fagbokforlaget, Bergen, Norway, 177-193.
- Dalen, E. V. og Villaruel, A. (2019) Nasjonal ramme for vindkraft: Det folkerettslige vernet av samiske interesser i konsesjonsbehandlingen. Rapport nr 15 Tilgjengelig fra: <http://webfileservice.nve.no/API/PublishedFiles/Download/201903419/2731485>
- Fredriksen, I. H. (2020). Vindkraftutbygging i Finnmark: En studie av medvirkningsprosessene med reindrifta (Masteroppgave, Universitetet i Bergen).
- Fylkesmannen. (2019). Reindrift. Tilgjengelig fra: <https://www.fylkesmannen.no/nn/troms-finnmark/landbruk-og-mat/reindrift/> (Hentet: 10. januar 2020).
- Johnsen, K. I. (2016a) Land-use conflicts between reindeer husbandry and mineral extraction in Finnmark, Norway: Contested rationalities and the politics of belonging. *Polar Geography*, 39(1), 58-79.
- Johnsen, K. I. (2016b). Medbestemmelse, makt og mistillit i reindriftsforvaltningen. Samisk reindrift, norske myter. Fagbokforlaget, Bergen, Norway, 195-220.
- Meld. St. 32 (2016–2017) Reindrift — Lang tradisjon – unike muligheter. Tilråding fra Landbruks- og matdepartementet 5. april 2017, godkjent i statsråd samme dag. (Regjeringen Solberg).
- Minde, H. (2005). Assimilation of the Sami-implementation and consequences. *Journal of Indigenous peoples rights*, 3.
- Mouffe, C. (1999) Deliberative democracy or agonistic pluralism? *Social research*, 745-758.
- Mouffe, C. (2005) *On the political*. Psychology Press.
- Nygaard, V. (2016). Do indigenous interests have a say in planning of new mining projects? Experiences from Finnmark, Norway. *The extractive industries and society*, 3(1), 17-24.
- Pløger, J. (2004). Strife: Urban planning and agonism. *Planning Theory*, 3(1), 71-92.
- Pløger, J. (2016). Planlegging, kunnskap og makt, i Aarsæther, N. m. fl. (2012). *Utfordringer for norsk planlegging. Utfordringer for Norsk Planlegging; Kunnskap, Bærekraft, Demokrati*. Kristiansand: Cappelen Damm Høgskoleforlaget, s. 256-273.
- Sandström, P. (2015). A toolbox for co-production of knowledge and improved land use dialogues (Vol. 2015, No. 20).
- Vistnes, I., Nellemann, C., & Strøm Bull, K. (2004). Inngrep i reinbeiteland Biologi, jus og strategier i utbyggingssaker.